

Les millors obres de les lletres gironines (52) Història de la llengua catalana

L'any 2016, l'Institut d'Estudis Catalans va recordar Modest Prats e n un acte ple d'amics, i el president del centre va dir que «era referent en molts aspectes, i historiador, de la llengua, defensor de la llengua.» Va traçar un silueta d'un savi que era excel·lent estudiós alhora que militant de la llengua i amb una obra feta d'alt nivell, per la llengua que estimava i ho mostrà amb generositat.

Una llengua mil·lenària estudiada amb precisió

Josep Maria Figueres
PROFESSOR HONORARI DE LA UAB

Hi ha moltes històries de la llengua catalana però aquesta, feta per Modest Prats en col·laboració amb Josep M. Nadal, amic i col·lega universitari, és de les millors i cal conèixer-la. A més, situa la Universitat de Girona en un lloc de categoria en la recerca d'humanitats. Llengua catalana en el passat. Una història, com assenyala Joaquim Molas al pròleg, plena de dramatismes. L'estudiós valora el resultat de la feinada feta amb mots precisos i escriu que han treballat amb un rigor crític exemplar. La deixa molt bé, escriu el 1982 en aparèixer l'obra, que serà reeditada l'any següent: «Així, el tàndem Nadal-Prats ha realitzat una síntesi, alhora, científica i apassionada que, ara i adés, té tot l'aire d'una autèntica investigació. Una síntesi que,

de fet, és fruit d'una selecció intel·ligent dels materials posats en joc, d'una rígida ordenació de caràcter històric-polític i, al capdavant, d'una interpretació sòlida, coherent. Els autors donen la volta als problemes plantejats, n'obren de nous, dediquen bona part de les seves forces a datar els diversos canvis lingüístics i, malgrat algun desequilibri, imputable, sens dubte, a la insuficiència de la bibliografia o al ritme de producció, mantenen sempre la proporció adequada entre les grans individualitats i els moviments de base que les condicionen. I per les quals, al seu torn, són condicionats.»

Una cita llarga tanmateix que ens acosta a una obra clàssica, superada per aportacions recents, d'acord, amb troballes documentals rellevants, però no només vàlida sinó, gosàriem dir, imprescindible atesos els resultats. El que agrada de l'obra al lector profa és la dimensió social i de vinculació amb el context polític, del tractat de Casp al paper de la Inquisició, la qual cosa la fa de molt àgil lectura. El treball, obra de maduresa, és deutora

d'una vida de dedicació a la docència i la recerca. Enceta al món acadèmic una labor de recerca que té una gran significació, ens acosta al coneixement alhora que projecta el nom de la Universitat de Girona arreu des del rigor de la seva formació i el nivell de les aportacions. Prats publica, entre altres treballs, *Notes sobre la «controvèrsia» sobre la perfecció de l'idioma català* (1974); la segona part de les *Instruccions per a l'ensenyança de minyons* de Baldiri Reixac (1976), *Notes per a una història de la llengua* (1976)...

Aquesta història de la llengua catalana és segurament l'obra de Modest Prats més rellevant. Podem escoltar al web de l'Ateneu Barcelonès l'acte de presentació llibre. La web és una singular iniciativa d'aquesta institució que bolca el seu fons sonor en accés obert a la xarxa. En l'acte, Blanca Serra i els autors parlen de la llengua la identitat d'un poble. Poques vegades podem tenir accés, en passat, a una presentació d'un llibre. D'aquest, gràcies a la informàtica, sí.

Obra, doncs, molt ben valorada, des de

Carles Geli, en un article periodístic necrològic a *El País* fins a Francesc Feliu en un article sobre Prats i la llengua catalana medieval. Els seus amics i col·legues han valorat una trajectòria vital d'un clergue que ens acostava a la vida amical, bona taula, bona conversa, viatges a una Itàlia idealitzada i, sempre, biblioteques i arxius, llibres i articles. Aportació de gran nivell i imprescindible, com diem, encara. Només cal lamentar la manca de continuïtat, amb l'aparició només dels dos primers volums, atès que els dos següents hagueren estat altament interessants. L'obra no es fixa en l'evolució filològica, important però àrida pel neofit, en l'evolució interna de la llengua, fonamental però reservada a especialistes. Es fixa en els aspectes vin-

1982
Primera edició. La segona, només el primer volum, aparegué el 1996.

culats a la cultura, la societat... i aquesta particularitat implica que sigui una obra apta per a un públic culte, tot i les cites en llatí, és clar, ara que sí és llengua morta.

Ara la llengua catalana té una justa preocupació vital per part de la societat amb una presència constant de comentaris als mitjans de comunicació pels canvis de població i el seu ús: mai hi havia hagut tants catalanoparlants ni tantes persones, milions, que la

parlessin però les xifres absolutes són preocupants per la minorització. Absent de les plataformes televisives, dels impresos, dels cinemes... deixada en mans del mercat com una agonia.

Els antecedents són importants per entendre el present, encara que ens anem a mig mil·lenni enrere en una història especialitzada però ben nostrada. Han estat molt nombrosos els treballs de Prats sobre història de la llengua i sobre la situació present, els primers en tribunes especialitzades i els segons en premsa general com *Presència*, a la que estigué molt vinculat. No és la única obra sobre llengua. La seva *Política lingüística de l'Església catalana, segles XVI i XVII* mereix ser en aquesta secció pel tema de gran impacte i pel treball específic, és clar.

1980

Un treball publicat per la Fundació Caixa de Barcelona.

1990

Una reflexió sobre la llengua en una obra col·lectiva d'Empúries.

Modest Prats

Saviesa i amenitat en la història de la llengua

Nat a Castelló d'Empúries (5 del setembre del 1936) i mort a Girona (29 de març de 2014), Modest Prats i Domingo fou prevere, professor a la Universitat de Girona i historiador de la llengua notable, excel·lint en els diversos camps -religiosos, cultural, acadèmic- en els quals intervingué... Tot just néixer, el seu pare fou assassinat en els mesos agitats de l'inici del conflicte. Primers estudis a Castelló mateix i de la mà de mossèn Salvador Pagès entrà el 1946 al seminari de Girona, on estudià primer humanitats i després filosofia i teologia. La seva vida fou marcada pel fet religiós, acabà els estudis i ha de demanar dispensa a Roma per a poder ser ordenat capellà. Ho serà el 1959 i celebrà a la catedral de Castelló d'Empúries la seva primera missa, marcada també per la mort: la seva àvia feuix uns dies abans.

Vicari a Roses el 1960 i 1961, a Beget, Beuda, etc. A la mort del bisbe Cartaña, que l'havia ordenat, se li demana de formar part de l'equip rector del Seminari Major. Serà «prefecte de disciplina», és a dir, responsable, diu Marquès en la seva acurada semblança biogràfica, de la vida quotidiana dels seminaristes grans. Deixarà el seminari per ampliar estudis a Roma, la Pontifícia Universitat Lateranense el 1966 i l'any següent a l'Institut Catòlic París. Té una molt sòlida formació. Llicenciat en filologia romànica per la Universitat de Barcelona i en teologia. Seguirà, tanmateix, vinculat al seminari com a secretari d'estudis i bibliotecari fins el 1976. Localitzat, amb en Jordi Verrié, el manuscrit del segon volum de les *Instruccions per a l'ensenyança de minyons*, de Baldiri Reixac, que publicarà. També és, del 1968 fins 1971, clergue a Girona i el divendres de Quaresma de 1969 un dels seus sermons provocà una sanció de deu mil pessetes, quantitat important a l'època -un diari valia tres pessetes- pel govern civil de Girona. L'homilia ultrapassa, deien les autoritats en ple estat d'excepció, les atribucions pastorals. Parlava de Biafra en guerra, com del Vietnam, de la misèria dels infants de la Índia, del treball infantil..., assenyalava que aquest era el Crist d'avui. La multa no la paga però recollí homilies en un títol que fa l'ullet als filòlegs com ell: *Les homilies de Medinyà*, com una rima amb el conegut Organyà i de l'obra que ens ocupa diu que «ha marcat una fita en la historiografia de la llengua catalana».

El 1970 esdevé professor a la que serà, més endavant, la Universitat de Girona, aleshores Col·legi Universitari, Secció de Lletres, depenent de la UAB. Professor en altres centres docents eclesíastics remarcuem la seva vinculació al Col·legi Universitari de Girona, on dirigí la delegació a Girona de l'Institut de Ciències de l'Educació de la UAB. D'altra banda, fou cap dels Serveis Territorials de Girona del Departament de Cultura de la Generalitat. Vinculat, doncs, tres dècades al món universitari, fins a l'any 2002 fou professor de la Universitat participant en congressos, dictant conferències, exercint la docència i desenvolupant una molt notable labor de recerca i amb una molt notable influència atesa la seva autoritat natural, d'altra banda ben guanyada per caràcter i coneixements.

Altres obres són: *Verdaguer a la Mare de Déu del Mont* (1984); *Meditació ignasiana sobre la normalització lingüística* (1989); Amb Albert Rossich i August Rafanell, *El futur de la llengua catalana* (1990) publicada per Empúries en diverses edicions (1991, 1992, 1994, 1995, 1999...). També *La paraula i les paraules: darrera lliçó de Modest Prats el 29-V-2002* (Universitat de Girona, 2005), *Engrunes i retalls. Escrits de llengua i literatura catalanes* (2009). Anteriorment havia publicat *Una quaresma i altres sermons* amb la col·laboració gràfica de Narcís Comadira (Olot, 1984)

Col·laborà a *Presència*, d'on fou membre també del consell de redacció, i va participar en diverses publicacions: *Qüestions de Vida Cristiana*, *Quaderns de Pastoral*, etc. Vinculat amb Girona, amb la cultura, membre des de la fundació del premi Bertrana, del Just Casero, del consell editorial del *Punt Diari*... El 2005 ingressà com a membre numerari a l'IEC, que li dedicà una sessió en memòria amb textos de Josep M. Nadal, Francesc Feliu, Narcís Comadira... Dóna la seva biblioteca a la Universitat que tant estimà.

Com a conversador viu i amè, participà en un enyorat programa, de nivell crític i qualitat com pocs hem tingut a la ràdio catalana, *L'orquestra* de Catalunya Ràdio, on discutien amb precisió i agudesades des del Barça fins la persecució centralista a la llengua o els tripijocs dels dits polítics. Una veu lliure. Ressonen encara l'eco de les seves darreres paraules en la última lliçó a Sant Domènec glosada per en Quim Nadal, absent forçat en aquell comiat tot i que en esperit hi era (**Diari de Girona**, 31 de maig de 2002).

Un fragment

Persecució contra les bíblies en llengua vulgar

Presentem uns paràgrafs sobre un episodi francament atractiu, quan les bíblies passen a llengua vulgar o romanç que sí entenia el poble mentre el llatí era reservat a cultes i clergues. I la persecució fou molt dura i comportà la destrucció d'autèntiques obres d'art, pel text i per les imatges és clar. Presentem el text sense notes i alleugerit de citacions.

«De fet, allò que havia entrat en crisi entre els segles XIII i XIV era l'organització de tota la societat -una triple organització del treball: els que resen, els que lluiten i els que treballen-. El monopoli *clerici* (dels *orato-*

res, diria George Duby) com a intèrprets de la paraula de Déu, com a teòlegs, era durament qüestionat pel mateix Arnau de Vilanova (...) L'atac de Vilanova a la filosofia era, fonamentalment, un atac a l'especialització que els clergues seguien abans de conver-

tir-se en teòlegs perquè és *monconeger qui diu o dóna a entendre que filosofia dóna a entendre los secrets de la Sancta Escripura*. La Sentència de Tarragona contra els beguins (1316) prou que es va encarregar d'indicar l'error de Vilanova' (...)

L'enfrontament de les dues teologies -la que hem exemplificat amb Arnau de Vilanova i la que hem representat amb la Sentència de Tarragona- va continuar al llarg dels segles XV i XVI (i segurament al llarg de tota la història posterior de l'Església). Durant el segle XV trobem repetides al·lusions a Bíblies en català, que hem de creure més o menys directament vinculades amb la renovació cristocèntrica de la pietat dominant. L'accés directe als textos bíblics es devia veure estimulat per la lectura de les *Vitae Christi* que constitueixen un pern fonamental de l'espiritualitat d'aquell temps. El 1420, per exemple, la reina Maria i, el 1421, Violant de Bar, vídua de Joan I, expressen el desig de posseir una Bíblia en romanç molt bona; i el rei Alfons en va comprar una el 1427. Però, entre nosaltres, a la fi del segle, al món de les sospites tradicionals de part de la jerarquia catòlica sobre les versions bíbliques, se n'hi afegirà una altra, particularment greu: la de jutjar les vinculades al judaisme -que així podria perviure entre els

convertos- (i, més tard, al luteranisme). La història d'aquesta persecució té unes fites que podríem marcar així: Ja el 24 de gener de 1447, abans de la introducció de la Inquisició espanyola, '*cremaren vint Bíbries [sic] en la placa de la Seu, davant la Almoyna d'en Conesa. Aquí fonch fet semblant de unes graelles on foren meses les dites Bíbries, e davall les graelles fon més lo foch; e sermonà-hi miser Gauderic. En les dites Bíbries que cremaren, n'hi havia moltes belles e de gran vâlua, que Vibria hi havia que valia MD florins.*'

Amb la Inquisició, aquesta persecució contra les versions de la Bíblia es va fer obsessiva. Jordi Ventura n'ha recollit diversos testimonis, per això, ara ens podem estalviar de reproduir-los amb detall. Ho hem esmentat l'ordre del març de 1498. Al cap de tres setmanes d'haver-se enviat als inquisidors, a Barcelona era complerta al peu de la lletra: '*Foren cremades, en la placa del Rey de la present ciutat, les bíblies en pla e altres llibres descendents de la Bíblia los quals llibres foren en grandíssim nombre.*'

